

HENSZLMANN-LAPOK.

A BUDAPESTI KIR. M. PÁZMÁNY PÉTER TUDOMÁNY-EGYETEM
MŰVÉSZETTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYÉNEK KÖZLEMÉNYEI.

3. sz.

1927.

HENSZLMANN-BLÄTTER.

MITTEILUNGEN DES KUNSTHISTORISCHEN INSTITUTS
DER PÁZMÁNY-UNIVERSITÄT IN BUDAPEST.

No. 3.

Magyar címeres ereklyetartó az apuliai Bariban.

(Előzetes ismertetés.)

A magyar királyoknak külföldi egyházak iránt tanúsított bőkezűségéről gyakran megemlékeznek régi krónikáink, melyeknek általános és sokszor valószínűtlenül hangzó leírásait itt-ott szerencsés véletlen folytán fennmaradt oklevelek, leltárak erősítik meg. Ezek a régi leltárak középkori kultúránk legértékesebb írott forrásai közé tartoznak. Az aacheni magyar kápolna 1367-iki és 1381-iki leltárai, valamint a római S. Pietro bazilikának 1361-iki leltára Anjou-házból származó királyaink páratlan bőkezűségéről és a magyar udvar nagy művészi gazdagságáról tesznek tanúságot. Ezeknek a sorába kell iktatni a középkorban messze földön híres barii S. Nicola templomnak (Apulia) 1362-ből származó leltárát, melyet Rogadeo a L'Arte 1902-iki évfolyamában publikált, mely azonban magyar szempontból mindeddig kiaknázatlanul maradt. A barii S. Nicola templomot, amely a XI. század végén épült, II. vagy Sánta Károly, Árpádházi Mária királyné férje, a XIII. század végén királyi kápolnává emelte és gazdagon megajándékozta. Példáját követték az Anjou-ház többi tagjai és a külföldi fejedelmek is, mint X. Lajos francia király, Uros szerb fejedelem és mások. A királyi donátorok sorából nem maradtak el a magyar Anjouk sem. Gravina krónikája megemlékszik arról, hogy Nagy Lajos 1350-ben, midőn Bariba bevonult, a S. Nicola templomot bőkezűen megajándékozta, úgyszintén a kíséretében levő urak is hozzájárultak az egyház kincseinek gyarapításához. (RR. I. SS. Nuova Ed. T. XII. P. III. p. 148—149.) A templom 1362-iki leltára pedig számos ötvösmunkát

Mit ungarischem Wappen geschmücktes Reliquiar in Bari.

(Vorläufiger Bericht.)

Von der Freigebigkeit der ungarischen Könige, welche sie gegenüber den Kirchen des Auslandes bezeugt hatten, erzählen oft unsere alten Chroniken, deren manchmal ungläubhaft lautende Schilderungen durch die hie und da erhaltenen Dokumente, besonders durch Inventare bestätigt worden sind. Diese alten Inventare gehören zu den wertvollsten schriftlichen Quellen der mittelalterlichen Kultur Ungarns. Die Inventare vom Jahre 1367 und 1381 der ungarischen Kapelle von Aachen zeugen gleichfalls wie das Inventar der römischen S. Petersbasilika vom Jahre 1361 von der verschwenderischen Freigebigkeit der Könige aus dem Hause Anjou und von dem künstlerischen Reichtum des ungarischen Hofes. In die Reihe dieser Dokumente gehört auch das Inventar vom Jahre 1362 der im Mittelalter weltberühmten S. Nicola-Basilika von Bari, das Rogadeo im L'Arte im Jahre 1902 publiziert hat, welches aber vom ungarischen Gesichtspunkte aus bisher unausgenützt blieb. Die S. Nicola-Kirche von Bari, welche am Ende des XI. Jahrhunderts erbaut worden ist, hat Karl II. oder der Hinker, der Gemahl der Königin Maria von Ungarn, am Ende des XIII. Jahrhunderts zur königlichen Kapelle erhoben und mit kostbaren Geschenken überhäuft. Seinem Beispiele folgten die anderen Mitglieder der Anjou-Dynastie und auch die Herrscher des Auslandes, wie zum Beispiel Ludwig X., der König von Frankreich und Uros, der Fürst von Serbien. In der Reihe der königlichen Donatoren erschienen auch die ungarischen Könige aus dem Hause Anjou. Der Chronist Gravina erwähnt, dass Ludwig der Grosse, als er ihm Jahre 1350 Bari eroberte, die alte ehrwürdige Basilika von S. Nicola reichlich

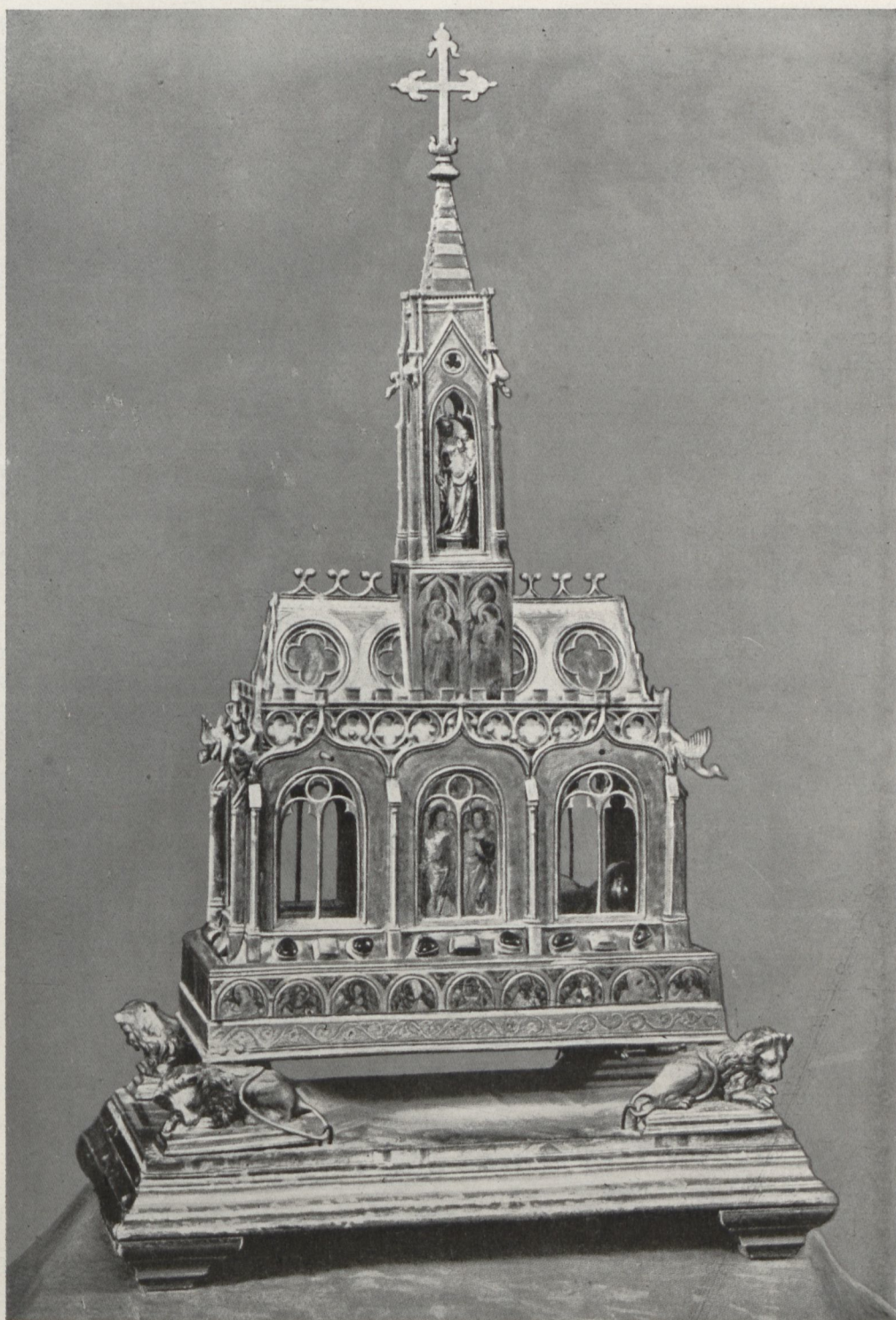
és egyházi ruhát sorol fel, melyeket a magyar királyné «Regina Hungarie» küldött, ki valószínűleg idősebb Erzsébet királynéval, Nagy Lajos anyjával azonos.

Ajándékai között (v. ö. a függelékben közölt leltár 2., 3., 5., 6., 7. sz.-it) szerepelnek többek között egy aranyozott ezüst kehely, mely zománcképekkel volt díszítve (Lelt. sz. 3.), számos miseruha, közöttük egy égszínkék bársonyból való felszerelés (Lelt. sz. 6.), melyet passiojeleneteket ábrázoló hímzések borítottak. A kincstár ékeségei közé tartoztak egy ezüsből készült Szent Miklós-ikon (Lelt. sz. 4.), egy gazdagon díszített, aranyozott ezüst tabernaculum (Lelt. sz. 1.) és még egyéb munkák is (Lelt. sz. 8., 9.), melyeknek magyar donátorairól, bár azok közelebbről nincsenek megjelölve, a címerek tanuskodnak. A bari egyház gazdag kincstárának pusztulása és sorozatos kifosztása a magyar vonatkozású emlékeket sem kímélte meg. Az 1362-iki leltárban említett műkincsek közül mindössze egy, de szerencsés véletlen folytán művészi szempontból rendkívül értékes és érdekes darab maradt fenn, egy ezüst ereklyetartó (l. a képet), mely megegyezik azzal a leírással, melyet az 1362-iki leltár egy magyar címerrel ékes tabernaculumról ad. (Lelt. sz. 1.) Csupán abban tér el, hogy talapzatáról hiányoznak Petrus de Morerij's, a S. Nicola egyház priorjának címerei, melyek éppúgy utólagos hozzátételek lehettek, mint a leltárban említett négy függönyön levő címerek (Lelt. sz. 9.), melyek a vörös bársonykereten voltak láthatók, míg a belső mezőket a magyar és aragoniai címerek ékesítették. Ellenben a magyar címer vörös és fehér pólói élénk és erős zománcczíneikkel ma is ott ragyognak a főhelyen «in summitate campanilis» és hirdetik a magyar donátor bőkezűségét és művészi ízlését. (A magyar címer a hátsó oldalon teljesen sértetlen, míg az első oldalon a két legfelső réteg lepattogzott.) Az ereklyetartót nemes formaérzékéről tanuskodó felépítése, finom és gazdag dekorációja, derűs színezésű zománcképei, bájos Madonna-szobrocskája kétségkívül a XIV. sz. legkiválóbb ötvösmunkái közé emelik, mely ékesen szóló bizonyossága annak, hogy a magyar macecnások a külföld elsőrangú mestereivel állottak szoros kapcsolatban.

Erre a kapcsolatra a donátor személyének közelebbi meghatározása és az ereklyetartó művészi leszármazásának megállapítása van hivatva

beschenkt und auch sein Gefolge die Schätze der Kirche vermehrt hat. Das Inventar der Schatzkammer der S. Nicola vom Jahre 1362 zählt mehrere Goldschmiedarbeiten und kirchliche Gewänder auf, welche die Königin von Ungarn wahrscheinlich Elisabeth, König Ludwigs Mutter der Kirche geschickt hat. Unter anderen (vgl. No. 2, 3, 5, 6, 7 des im Anhang mitgeteilten Inventars) hat sie der Basilika einen mit Emailbildern geschmückten Kelch (Inv. No. 3), verschiedene Messgewänder, darunter einige aus himmelblauem Sammet, welche mit Passioszenen darstellenden Stickereien geschmückt waren (Inv. No. 6), geschenkt. Zu den Schätzen der Kirche gehörten auch ein Silber-Ikon des heiligen Nikolaus (Inv. No. 4), ein reichgeschmücktes Tabernakel aus vergoldetem Silber (Inv. No. 1) und mehrere Kostbarkeiten (Inv. No. 8, 9), die gleichfalls ungarische Votivgeschenke waren, wie es die Wappen beweisen, obgleich die Stifter dem Namen nach nicht erwähnt sind. Die reiche Schatzkammer der S. Nicola-Kirche wurde mehrfach ausgeplündert und so sind auch die ungarischen Geschenke verloren gegangen. Von den Denkmälern, welche das Inventar vom Jahre 1362 aufzählt, ist nur ein einziges erhalten geblieben, aber durch günstigen Zufall ein besonders wertvolles und interessantes Stück, ein silbernes Reliquiar, welches mit dem im Inventar ausführlich beschriebenen Tabernakel übereinstimmt. (S. die Abb.) Nur in einem weicht es ab, nämlich von dem Sockel des Reliquiars fehlen die Wappen des Petrus de Morerij's, des Priors von S. Nicola, welche wahrscheinlich ebenso spätere Zutaten waren, wie diejenige Wappen, welche die Bordüren der vier im Inventar erwähnten Vorhänge schmückten, die aber in den Innenfeldern mit dem aragonesisch-ungarischen Wappen geziert waren (Inv. No. 9). Das ungarische Wappen des Tabernakels ist aber erhalten geblieben, seine weissen und roten Binden mit ihren lebhaften Emailfarben glänzen auch heute noch «in summitate campanilis» und verkünden die Freigiebigkeit und den künstlerischen Geschmack des ungarischen Donators. (Das Wappen an der Hinterseite ist ganz unversehrt erhalten, an der Vorderseite sind aber die zwei obersten Schichten abgeblättert.) Der edle Formenaufbau, die reiche und schöne Dekoration, die hellfarbigen Emailbilder und die liebliche Madonnenstatuette erheben dieses kostbare Reliquiar ohne Zweifel in die Reihe der besten Goldschmiedarbeiten des XIV. Jahrhunderts, zugleich ein beredtes Zeugnis für die engen Verbindungen der ungarischen Mäzenen mit den besten Künstlern des Auslandes.

Magyar címeres ereklyetartó
az apuliai Bariában.

Mit ungarischem Wappen
geschmücktes Reliquiar in Bari.

erősebb fényt deríteni, amelyre az ereklyetartó részletes ismertetésének alkalmával fogok ki-
térni.

Dr. Balogh Jolán.

Diese Verbindungen durch Bestimmung der Person des Donators und der künstlerischen Abstammung des Reliquiars näher zu erhellen, ist eine Aufgabe, die ich mir für die ausführliche Besprechung des Denkmals vorbehalte.

Dr. J. Balogh.

A barii S. Nicola kincstárának leltára (magyar vonatkozású műemlékek). 1362 szept. 30.

1. Item Tabernaculum unum de argento deaurato cum campanili et Crucifixo et in capite cum ymaltis tribus in cruce ex parte ante et ex parte post cum ymaltis quinque et in summitate campanilis ad arma Ungarie et intus in eodem campanili cum ymagine beate Virginis tenentis filium in brachiis, ymaginibus duabus, una a dextris et altera a sinistris ymaltatis per totum cum fenestris quatuor cristallinis, que ymalti sunt in circulo inferiori cum ymaginibus Sanctorum et lapidibus viginti quatuor elevatum et positum supra quatuor leones de argento cum losingijs octo ad arma dicti quondam domini Petri de Morerijs, ponderis librarum tredecim et unciarum novem.
2. Item Cutrufelli duo cohopteri deaurati per totum missi per Reginam Ungarie, ponderis libre unius et unciarum se . . .
3. Item Calix unus de argento deauratus ipsi Ecclesie per Reginam Ungarie cum ymaltis sex in pede ad losingias cum ymaginibus Apostolorum . . . notis de sfolis de auro et in pomo ymaltis sex cum ymaginibus Crucifixi, Beate Virginis et Beati Johannis Evangeliste et aliorum Evangelistarum et subtus et super pomum sunt sculpte lictere videlicet «Ave Maria gratia plena», cum patena de argento deaurata, ponderis librarum trium et unciarum septem et medie.
4. Item Ycona una de argento cum ymagine Beati Nicolai induti pontificaliter de opere elevato cum mitra et crocea de argento fixo super lignum cum una imburdatura de argento deaurato circumcirca cum ymaltis tresdecim ad arma Regia Ungarie retro ipsam cum armis eisdem, altitudinis palmorum trium.
5. Item planeta, Tunica et Dalmatica de velluto viridi cum frisis aureis, donata Ecclesie per Reginam Ungarie, infoderate cendato rubeo.
6. Item Planeta, Dalmatica et Tunica de velluto celesti cum frisis cum ystoria passionis Christi, infoderate cendato rubeo, misse per Reginam Ungarie.
7. Item Frontale unum missum per Reginam Ungarie de auro cum ymaginibus de auro et fringijs de serico diversorum colorum, que ymagines sunt numero decem et octo.
8. Item Orilierum unum de cendato rubeo ex una parte imburdatum ad aves de serico et aureo cum quinque armis Ungarie et ex altera parte de cendato citrino imburdato de avibus de serico et castro uno de auro et cum duobus armis de Ungarie.
9. Cortine quatuor quorum due sunt magne, due parve ad arma Aragonum cum armis intus de Ungaria et circumdate de velluto sanguineo ad losingia cum armis quondam domini Petri de Morerijs.

Bari, Archivio della Chiesa di S. Nicola.

Rogito del Notaio Giovanni de Gualterio di Bari.

Rogadeo, E.: Il Tesoro della Regia Chiesa di S. Nicola di Bari nel secolo XIV. L'Arte V. 1902 pag. 320. seg.